

Wydział „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego

Seria: **Sienkiewicz — nowe odczytania**

Pod redakcją
Jerzego Axera i Tadeusza Bujnickiego

10

**„BEZ DOGMATU”
HENRYKA SIENKIEWICZA —
KONTEKSTY POWIEŚCI**

pod redakcją
Tadeusza Bujnickiego i Agaty Zalewskiej

Warszawa 2022

Recenzja:
prof. dr hab. Bogdan Mazan

Projekt został sfinansowany przez:
Wydział „Artes Liberales”

Korekta oraz indeks:
Wydawnictwo DiG

Korekta streszczeń w języku angielskim:
Joanna Dutkiewicz

Na okładce:
Pomnik Henryka Sienkiewicza w Warszawie, fot. Sławomir Górzyński

Skład i łamanie: Andrzej Kaczmarek

© Copyright by Wydział „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego
& Wydawnictwo DiG, 2022

ISBN 978-83-7181-885-1 (seria)
ISBN 978-83-286-0182-6

Wydawnictwo DiG Sp. j.
PL 01-987 Warszawa, ul. Dankowicka 16c lok. 2
tel./fax: (+48) 22 839 08 38
e-mail: biuro@dig.pl, <http://www.dig.pl>

Druk cyfrowy: Totem Sp. z o.o.

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Agnieszka Kuniczuk Kontekstowe przekształcenia tekstu — na podstawie rękopisu <i>Bez dogmatu</i>	11
Maciej Gloger Konteksty filozoficzne i kulturowe <i>Bez dogmatu</i> Henryka Sienkiewicza	23
Cezary Zalewski Francuski trop. <i>Bez dogmatu</i> w perspektywie intertekstualnej	39
Ireneusz Gielata Figura okna. Wokół <i>Bez dogmatu</i> — pytania i dopowiedzenia	69
Aleksandra Chomiuk Leona Płoszowskiego autoportret z literatury	79
Dorota Samborska-Kukuć „Są ludzie, którzy uwodzą cudze żony, oszukują je, potem depcą, rzucają i odchodzą spokojni. Ja tego wszystkiego nie uczyniłem”. <i>Bez dogmatu</i> Henryka Sienkiewicza jako polski „dziennik uwodziciela”	97
Tadeusz Budrewicz Wybór Parysa — Płoszowskiego. Wokół Sienkiewiczowskiej <i>Anielki</i>	111
Tadeusz Bujnicki Płoszowski i Petroniusz. Światopoglądy postaci	125
Adrianna Adamek-Świechowska Wokół symboliki róży jerychońskiej w <i>Bez dogmatu</i> Henryka Sienkiewicza	159
Tomasz Sobieraj Z perspektywy etyki. Władysław Mieczysław Kozłowski o <i>Bez dogmatu</i> Sienkiewicza	173
Dariusz Trzeźniowski Stanisław Brzozowski czyta (również) <i>Bez dogmatu</i>	185

Krzysztof Stępnik <i>Anielka z gazety</i>	193
Agata Zalewska <i>Bez dogmatu</i> Henryka Sienkiewicza i <i>Mgła</i> Miguela de Unamuno — porównać nieporównywalne	211
Indeks osobowy	227
Indeks postaci literackich	233
Noty o autorach	235

WSTĘP

Dziesiąty tom serii „Sienkiewicz — nowe odczytania” miała poprzedzać zaplanowana na 13 marca 2020 roku konferencja naukowa. Pandemia pokrzyżowała ten zamiar. Udało się jednak zgromadzić część materiałów do publikacji książkowej. Uzupełnione o kilka artykułów złożyły się na zbiorową monografię *Bez dogmatu* — wyjątkowej powieści w dorobku twórczym Henryka Sienkiewicza.

Wśród dotychczasowych tomów serii publikacja wyróżnia się tym, że jest poświęcona tylko jednej powieści. Nie jest to przypadek. W *Bez dogmatu* można bowiem odnaleźć zagadnienia otwierające się na różne aspekty twórczości pisarza, które zmieniają stereotypowy obraz jego twórczości, uformowany przede wszystkim przez *Trylogię*. To „inny” Sienkiewicz — intelektualista i eksperymentator artystyczną formą; twórca nowoczesnej powieści psychologicznej.

W pewnym zakresie tom jest kontynuacją prac prowadzonych w ramach projektu badawczego *Henryk Sienkiewicz. Obecność w kulturze polskiej XX wieku. Polskość i nowoczesność. Recepcja i nowe odczytania*. Autorami większości artykułów są wykonawcy grantu: Adrianna Adamek-Świechowska, Tadeusz Budrewicz, Tadeusz Bujnicki, Aleksandra Chomiuk, Maciej Gloger, Agnieszka Kuniczuk, Dorota Samborska-Kukuć, Tomasz Sobieraj, Agata Zalewska i Cezary Zalewski.

Artykuły układają się w spójną całość oświetlającą różne aspekty *Bez dogmatu* zarówno skupione na immanentnych składnikach powieści, jak i na różnorodnych jej kontekstach. Wchodzą w rozmaite interakcje; uzupełniają się wzajemnie, a także polemizują ze sobą. Wobec dotychczasowego stanu badań nad powieścią są nie tylko kontynuacją, lecz także reinterpretacją — „nowym odczytaniem”. Kontekstowość odsłania szerokość i różnorodność lektur sienkiewiczowskich wpływających na strukturę powieści: naukowych i literackich. Przeprowadzane różnymi metodologiami interpretacje dają często efekty nowe i nieoczekiwane. Ukazują nieznaną dotąd strony dzieła, jego „zanurzenie” we współczesnej kulturze i nurtach filozoficzno-naukowych (Maciej Gloger i Cezary Zalewski).

Bez dogmatu to utwór wyjątkowy w dorobku Sienkiewicza. Druga — po *Na marnie* — powieść współczesna jest całkowicie różna od młodzieżowej poprzedniczki. *Bez dogmatu* to zamierzony świadomie przez pisarza eksperyment — nowatorska powieść